

| ČEŠTINA

u n i v e r z á l i a

a
s p e c i f i k a

5

| 2004

ČEŠTINA – UNIVERZÁLIA A SPECIFIKA

5

Sborník 5. mezinárodního setkání bohemistů
v Brně 13.-15. 11. 2003

Separát

Peter KOSTA & Jens FRASEK: Neakuzativita (ergativita) vs.
neergativita v češtině, polštině a jiných slovanských jazycích
na rozhraní morfologie a syntaxe.....172-194
*UNACCUSATIVITY (ERGATIVITY) IN CZECH, POLISH AND SOME OTHER
SLAVIC LANGUAGES AT THE MORPHO-SYNTACTIC INTERFACE*

Editors © Z. Hladká, P. Karlík
Masarykova univerzita v Brně

Vydalo Nakladatelství Lidové noviny (NLN, s.r.o.), Praha, v roce 2004
ISBN 80-7106-659-1

Citace: Hladká, Z., Karlík, P. (eds.): Čeština – univerzália a specifika, 5.
Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2004

OBSAH

HOSTĚ

Joseph E. FMONDS: Organizace lexikonu	9
<i>THE ORGANIZATION OF LEXICON</i>	

FÓRUM

Petr KARLÍK: Mají dějová substantiva slovesný rod?	33
<i>ARE DERIVED ACTION NOMINALS SENSITIVE TO THE ACTIVE - PASSIVE VOICE DISTINCTION?</i>	
Aleš SVOBODA: Poznámka o českých zjišťovacích otázkách v budoucím čase ve srovnání s anglickými	47
<i>A NOTE ON CZECH FUTURE TENSE YES-NO QUESTIONS IN COMPARISON WITH THOSE IN ENGLISH</i>	
Josef ŠIMANDL: Korpus jako (jediný) zdroj?	50
<i>EIN KORPUS ALS (EINZIGE) QUELLE?</i>	

SYMPOZIUM – REFERÁTY

Markus GIGER: 55 let po Garvinovi: Čeština a standardní průměrná evropština	58
<i>55 JAHR NACH GARVIN: TSCHIECHISCH UND STANDARD-DURCHSCHNITTSEUROPAISCH</i>	
Galina NEŠČIMENKOVÁ: K zintenzivnění tendencí konvergentního vývoje současných slovanských jazyků	67
<i>К АКТИВИЗАЦИИ ТЕНДЕНЦИЙ КОНВЕРГЕНТНОГО РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННЫХ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКОВ</i>	
Petr SGALL: K obohacování spisovné češtiny	77
<i>ON ENRICHING STANDARD CZECH</i>	
Masako U. FIDLEROVÁ: Zvukový symbolismus v češtině (na pozadí japonštiny a jiných jazyků)	86
<i>SOUND SYMBOLISM IN CZECH: AN APPROACH BASED ON JAPANESE AND OTHER LANGUAGES</i>	
Valerie VASILJEVOVÁ: Mezijazyková funkční asymetrie z hlediska specifiky příbuzných jazyků	94
<i>FUNCTIONAL ASYMMETRIES IN RUSSIAN AND CZECH FROM THE VIEWPOINT OF RELATED LANGUAGES</i>	
František ČERMÁK: Jazyková variabilita: Příklad přísloví	99
<i>LANGUAGE VARIABILITY: CONSIDERING PROVERBS</i>	
Marck NEKULA: Deminutiva a zdvořilost	110
<i>DIMINUTIVE UND HÖFLICHKEIT</i>	

Milada HIRSCHOVÁ: Hlokuční slovesa: Mezi pragmatikou a syntaxí	120
<i>ILLOCUTIONARY VERBS: BETWEEN PRAGMATICS AND SYNTAX</i>	
George CUMMINS: Funkce hovorového instr. pl. v komunikační výpovědi	129
<i>THE FUNCTION OF THE COLLOQUIAL INSTRUMENTAL PLURAL IN THE UTTERANCE</i>	
François ESVAN: Budoucí čas a vid v češtině: Několik poznámek na základě korpusových dat	136
<i>FUTURE ET ASPECT DU VERBE EN TCHÉQUE: QUELQUES REMARQUES SUR LA BASE DES DONNÉES DU CORPUS</i>	
Vladimír PETKEVIČ: Využití pravidel pro negaci v automatickém značkování českých korpusů	143
<i>THE EXPLOITATION OF NEGATION RULES FOR THE AUTOMATIC TAGGING OF CZECH CORPORA</i>	
Karel PALA & Radek SEDIÁČEK & Marek VEJBER: Vztah mezi tvarotvornými a slovotvornými vzory v češtině	151
<i>RELATIONS BETWEEN INFLECTIONAL AND DERIVATIONAL PATTERNS IN CZECH</i>	
Neil BERMEL: <i>V korpusu nebo v korpusu?</i> Co nám řekne (a neřekne) ČNK o morfologické variaci v tvarech lokálu	163
<i>V KORPUSU OR V KORPUSU? WHAT THE CZECH NATIONAL CORPUS CAN (AND CAN'T) TELL US ABOUT MORPHOLOGICAL VARIATION IN THE LOCATIVE SINGULAR</i>	
Peter KOSTA & Jens FRASEK: Neakuzativita (ergativita) vs. neergativita v češtině, polštině a jiných slovanských jazycích na rozhraní morfologie a syntaxe	172
<i>UNACCUSATIVITY (ERGATIVITY) IN CZECH, POLISH AND SOME OTHER SLAVIC LANGUAGES AT THE MORPHO-SYNTACTIC INTERFACE</i>	
Barbora SKARABELA & Cathy O'CONNOR & Joan MALING: Monolexemické posesory v češtině a jiných jazycích	195
<i>MONO-LEXEMIC POSSESSORS IN CZECH AND OTHER LANGUAGES</i>	
Ludmila VESELOVSKÁ: Rozšířená verbální projekce v češtině: tři druhy slovesa <i>být</i>	203
<i>THREE KINDS OF THE VERB BE IN CZECH</i>	
Hana ŠKRABALOVÁ: Koordinace a struktura nominálních frází v češtině	213
<i>COORDINATION AND THE STRUCTURE OF NOUN PHRASES IN CZECH</i>	
Tobias SCHEER: O samohláskové délce při derivaci v češtině	224
<i>VOWEL LENGTH IN THE DERIVATIONAL MORPHOLOGY OF CZECH</i>	

Oldřich ULIČNÝ & Eva HRACHOVINOVÁ: Příspěvek k problematice formalizace v jazykovědě: Možnosti řešení různých případů kongruence.....	240	Ludmila UHLÍŘOVÁ: O zdvojené (spřažené, anebo nespojitě) deixi v češtině.....	367
<i>ZUM PROBLEM DER FORMALISIERUNG IN DER SPRACHWISSENSCHAFT: VERSCHIEDENE LÖSUNGEN DER KONGRUENZ</i>		<i>ON DOUBLE DEIXIS IN CZECH</i>	
Tilman BERGER: Osud nepravidelných substantiv v češtině.....	246	Karel OLIVA: O gramatických a negramatických konstrukcích se vztažnými zájmeny <i> který </i> a <i> jenž </i>	378
<i>DAS SCHICKSAL DER UNREGELMÄSSIGEN SUBSTANTIVE IM HEUTIGEN TSCHJECHISCHEN</i>		<i>ON GRAMMATICAL AND UNGRAMMATICAL CONSTRUCTIONS INVOLVING THE RELATIVE PRONOUNS KTERÝ A JENŽ</i>	
Jan ŠTĚPÁN: Otázky a rozkazy v logice.....	255	Norbert NÜBLER: Česká participia ze syntaktického hlediska.....	384
<i>QUESTIONS AND IMPERATIVES IN LOGIC</i>		<i>TSCHJECHISCHE PARTIZIPIEN AUS SYNTAKTISCHER SICHT</i>	
Milan RŮŽIČKA: Geometrie rysů českého finita.....	265	František ŠTÍCHA: Opisné pasivní konstrukce s relátorem <i> dostat </i> a trpným participiem v současné češtině: Úzus a gramatičnost.....	391
<i>FEATURE GEOMETRY OF CZECH FINITE VERB</i>		<i>PERIPHRASTISCHE PASSIVKONSTRUKTIONEN MIT DOSTAT (BEKOMMEN) UND DEM -N-T-PARTIZIP IM MODERNEN TSCHJECHISCHEN: USUS UND GRAMMATIKALITÄT</i>	
Mojmír DOČEKAL: Formální sémantika adnominálního genitivu.....	276	Zdena PALKOVÁ: Přízvukový takt ve struktuře češtiny.....	399
<i>FORMAL SEMANTICS OF THE CZECH ADNOMINAL GENITIVE</i>		<i>THE STRESS-GROUP IN CZECH PROSODIC STRUCTURE</i>	
Pavel CAHA: Konstrukce akuzativu s infinitivem v češtině.....	287	Šárka ŠIMÁČKOVÁ: Kvalita české laterály u mladých mluvčích.....	409
<i>ACCUSATIVE + INFINITIVE CONSTRUCTIONS IN CZECH</i>		<i>QUALITY OF THE CZECH LATERAL LIQUID IN THE PRONUNCIATION OF YOUNG SPEAKERS</i>	
Petr BISKUP: Slovní pořádek, scrambling a adverbialia v češtině.....	302	Bohumil VYKYPĚL: Komutace v glosematice a ve fonologii: Příklad staročeských likvid.....	420
<i>WORD ORDER, SCRAMBLING AND ADVERBIALS IN CZECH</i>		<i>LA COMMUTATION EN GLOSSÉMATIQUE ET EN PHONOLOGIE. LE CAS DES "LIQUIDES" EN VIEUX TCHÉQUE</i>	
Jana HOFFMANNOVÁ: „Mlčení“, „kusejrování“ a některé komunikační strategie českých politiků.....	312	Pavel MACHAČ: Stabilita zvukových charakteristik fonémů ve spontánních mluvených projevech.....	427
<i>HOW CZECH POLITICIANS "ANSWER" OR RATHER AVOID THE QUESTIONS</i>		<i>STABILITÄT DER SCHALLEIGENSCHAFTEN DER PHONEME IN DER SPONTANREDE</i>	
Světlá ČMEJRKOVÁ & František DANĚŠ: Svě a cizí z hlediska funkčního.....	321	Slavomír ONDREJOVIČ: Z česko-slovenského konfrontačního štúdia.....	436
<i>"ONE'S ONE" AND "FOREIGN" FROM A FUNCTIONAL POINT OF VIEW</i>		<i>ZU DEM TSCHJECHISCH-SLOWAKISCHEN KONFRONTATIONSS STUDIUM</i>	
Petr MAREŠ: Hry na neformálnost. K neformálnímu vyjadřování v současných českých odborných textech.....	332	Ondřej ŠEFČÍK: Alternace konsonantů v češtině – fonotaktické a morfonologické modelování systému.....	441
<i>SPIELE MIT DEM INFORMALEN. ÜBER DIE INFORMALE AUSDRUCKSWEISE IN GEGENWÄRTIGEN TSCHJECHISCHEN FACHTEXTEN</i>		<i>ALTERNATIONS OF CONSONANTS IN CZECH – PHONOTACTICAL AND MORPHONOLOGICAL MODELING OF SYSTEM</i>	
Joanna MIELCZAREKOVÁ: Zvláštnosti obecné češtiny jako poetizačního nástroje (na základě polských překladů novější české prózy).....	340	Aleš SVOBODA: Bohemistika a jazykovědný časopis.....	448
<i>ON CZECH COLLOQUIAL SPEECH AS A POETIC MEANS OF EXPRESSION (BASED ON POLISH TRANSLATIONS FROM MODERN CZECH LITERATURE)</i>		<i>CZECH STUDIES AND A LINGUISTIC E-JOURNAL</i>	
Markéta LOPATKOVÁ & Jarmila PANEVOVÁ: Valence vybraných skupin sloves (k některým slovesům dandi a recipiendi).....	348	Stefan Michael NEWERKLA: Josef Valentin Zlobický (1743-1810) – vídeňský obrozenec a osvícenec.....	451
<i>VALENCY OF SELECTED GROUPS OF VERBS (ON SOME CZECH VERBS "DANDI" AND "RECIPIENDI")</i>		<i>JOSEF VALENTIN ZLOBICKÝ (1743-1810) - ERNEUERER UND AUFKLÄRER AUS WIEN</i>	
Renata BLATNÁ: Valence viceslovných předložek s nominativem (na materiálu korpusu SYN2000).....	357		
<i>MULTI-WORD PREPOSITIONS WITH NOMINATIVE CASE VALENCY (BASED ON MATERIAL FROM THE SYN2000 CORPUS)</i>			

NEAKUZATIVITA (ERGATIVITA) VS. NEERGATIVITA V ČEŠTINĚ, POLŠTINĚ A JINÝCH SLOVANSKÝCH JAZYCÍCH NA ROZHRANÍ MORFOLOGIE A SYNTAXE

PETER KOSTA & JENS FRASEK

pkosta@rz.uni-potsdam.de / jfrasek@rz.uni-potsdam.de

0. Ergativita neboli neakuzativita jako potenciální univerzální slovesná třída skrývá idiosynkratické morfologické a syntaktické vlastnosti. Rozdíly a společné rysy se ukazují jak v jazycích různého genetického původu, tak různého jazykového typu. V slavistice a také v bohemistice tomuto jevu bylo podle našeho mínění zatím věnováno velmi málo pozornosti¹. Vzhledem k tomu, že tento jev se zdá být univerzálním jevem lexikonu a výrazně se odráží v češtině i v jiných s ní příbuzných jazycích, budeme se jím v našem příspěvku zabývat jak z hlediska teorie jazyka, tak – a to hlavně – v rámci modelu principů a parametrů v podobě, jak byl vyvinut a námi pro češtinu popsán v průběhu posledního desetiletí (srov. N. Chomsky, 1995, 1998, 2000, 2001a,b; P. Kosta, 2001, 2002a, 2003a,b; P. Kosta & L. Veselovská, 2002).

V oblasti slavistiky a slovanských jazyků existuje pouze málo přístupů, ve kterých se jejich autoři na základě syntaktických testů snažili najít diagnostická kritéria pro ergativitu (neakuzativitu) či neergativitu; mohli bychom odkázat na disertaci S. Harves(ové) (2003) pro ruštinu nebo na práce B. Cetnarowské (2000, 2003) a A. Bialyho (1998) pro polštinu; pro češtinu zatím neexistuje nic.

Problém ergativity byl také cílem „žhavých debat“ (abychom zde použili angl. výraz W. Abrahama ‚heated debates‘ z článku 2003) v nedávných teoretických diskusích (srov. např. A. Reuland, 2000; B. Peeters, 2002; B. Levin(ová) & M. Rappaport-Hovav(ová), 1996; T. Reinhart(ová), 1999, 2000, 2003; S. Harves(ová) (v tisku); J. E. Lavine 1998; G. Grewendorf, 1989). Zatímco výsledky diskuze k ergativitě v angličtině zůstávají poněkud nerozhodné (srov. mimo jiné také S. Keyser & T. Roeper, 1984; B. Levin(ová) & M. Rappaport-Hovav(ová), 1996), pro holandštinu a němčinu se spolehlivost syntaktických testů jako diagnosticky účelných prostředků vyjasňuje (srov. G. Grewendorf, 1989; H. Haider, 1984; W. Abraham, 1994, 1995, 1996, 2000, 2003). Některé spolehlivé distribuční testy vyvinuté pro němčinu se ale bohužel na slovanské jazyky nedají aplikovat. Souvisí to opět s faktem, že ergativita jako univerzální

¹ V P. Karlík & M. Nekula ad. (2002) např. nenajdeme žádné heslo nebo klíčové slovo pro neakuzativitu, ergativitu, resp. neergativitu, najdeme tam však alespoň heslo „sloveso ergativní“ (s. 411) od P. Karlíka.

fenomén (tzn. jako fenomén lexikonu univerzální gramatiky, dále UG) se vyznačuje idiosynkratickými morfosyntaktickými vlastnostmi, tzn. formální ztvárnění a morfosyntaktická realizace (pád, určitá forma slovesa, pasivní, mediopasivní či aktivní morfologie určité formy slovesa atd.) jsou v různých jazycích různé². Tak se jako test ergativity (nebo neakuzativity) nedá v češtině ani v jiných slovanských jazycích použít selekce auxiliárního elementu *have/be* (něm. *haben/sein*) ‚mít/být‘, protože v češtině existuje pouze (v třetí osobě beztak nulová) forma pomocného slovesa *být* – na rozdíl od němčiny, kde tento test patří k centrálním důkazům pro ergativní slovesa (pouze neergativní slovesa, dále uV, selegují auxiliár *haben/have*, zatímco ergativní neboli neakuzativní slovesa, dále eV, selegují auxiliár *sein/be*). V němčině a angličtině pak toto kritérium patří k nutným, ale nedostačujícím kritériím rozlišení ergativních od neergativních sloves; srov.:

- (1a) *Peter hat (das Auto) gefahren*
Petr řídil (auto) (uV)
(1b) *Das Auto ist in die Garage hineingefahren*
*Auto (*se vrátilo) vjelo do garáže* (eV)
(1c) *Piotr prowadził (samochód)* (uV)
(1d) *Samochód (*wprowadził się) wjechał do garażu* (eV)

Na rozdíl od němčiny se rozdíl mezi uV a eV nedá v češtině a polštině vyjádřit na úrovni selekce pomocného slovesa, nýbrž často na úrovni lexikálního výběru, změny sémantické struktury či struktury slovotvorné. Existuje mnoho jiných případů, kdy se rozdíl mezi uV a eV na povrchové struktuře může zjevně vyjádřit derivačními prostředky, které jsou reflexy rozdílů sémantických. Tak např. slovesa *tančit/tanzen/tańczyć* jsou z hlediska sémantického slovesa neergativní, nedirekcionální a akční, kdežto od nich pomocí derivace (prefixace) odvozená slovesa *hineintanzen/vtančit/wtańczyć*³ jsou slovesa ergativní, direkcionální a rezultativní. V němčině se pak rozdíl navíc obligátně vyjadřuje selekcí auxiliárního elementu *haben* vs. *sein*:

- (2a) *Peter hat getanzt // Petr tančil* (uV)
(2b) *Peter ist in den Saal hineingetanzt // Petr vtančil do sálu* (eV)
(2c) *Piotr tańczył*
(2d) *Piotr (*wtańczył) tańcząc wszedł na salę*

1. Náš článek se zabývá kontrastem nepřechodných sloves a konstrukcí s pouze jedním argumentem v pozici povrchového syntaktického subjektu (většinou ve formě nominativu). Tato třída, do které se zahrnuje část toho, co se v Mluvnici češtiny – z našeho hlediska neprávem – označuje morfologicky a syntakticky nevyhraněným pojmem *reflexivní slovesa*, není ze sémantického ani syntaktického hlediska homogenní: Zatímco jedna třída těchto sloves

² Pouze na okraj bychom zde chtěli poukázat na ergativitu v severoruských nářečích a v baltských jazycích, kterou se zabýval J. E. Lavine (1998).

³ Za posouzení polských příkladů bychom chtěli poděkovat A. Niemczurovi (NKJO Opole).

– uV – patří sémanticky do třídy sloves akčních, resp. procesuálních, a vyžaduje tudíž sémantickou roli agentu. druhá třída obsahuje jednak predikáty s přechodem jednoho stavu do druhého (tj. zhruba Vendlerovy achievements), jednak predikáty se sémantickou strukturou přechodu procesuální události do stavu (zhruba Vendlerovy accomplishments), srov. sémantickou klasifikace ergativních (neakuzativních) sloves:

Ze syntaktického hlediska se tudíž jedná o dva typy konstrukcí: za prvé o konstrukce, jejichž povrchový (overtní) subjekt je interním (nedesignovaným) objektovým argumentem ergativního (neakuzativního) predikátu a kterému není přiřazena Θ -role agentu hlavou vP nebo VP (srov. tab. 3), za druhé o konstrukce, jejichž overtní subjekt je externím (designovaným) argumentem nepřechodného (většinou procesuálního nebo akčního) predikátu a kterému jsou přiřazeny Θ -role agentu hlavou v', vP (srov. tab. 4):

(3) Unaccusatives (Ergatives)

	vP V	NP
-Agent		+Theme

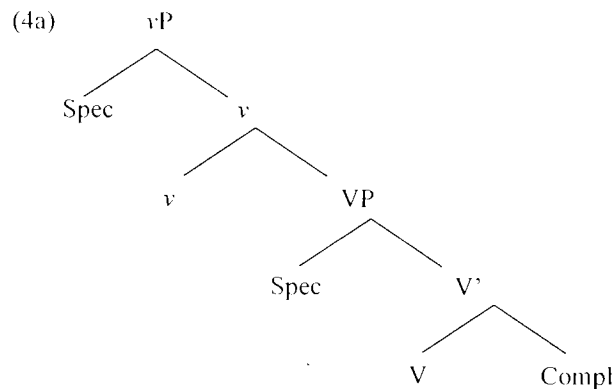
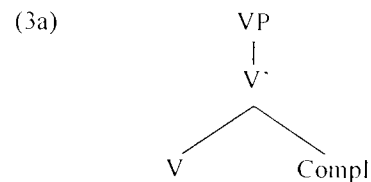
(4) Unergatives

SpecvP	vP v	
+Agent		Theme

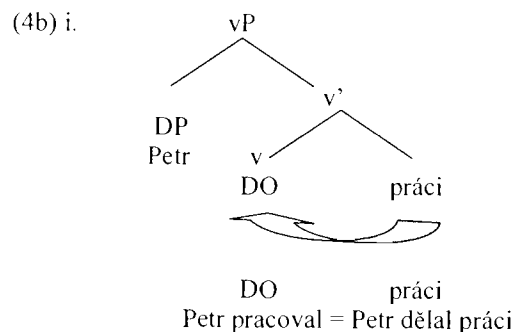
Pokusíme se zde o sémantickou i syntaktickou analýzu obou tříd nepřechodných sloves, přičemž naše analýza bude vycházet z předpokladu, že ergativita a neergativita jsou z hlediska univerzálií adekvátnější pojmy než neakuzativita, zatímco jev neakuzativity není z hlediska syntaktického z různých nezávislých důvodů adekvátním pojmem. V naší analýze neergativních a ergativních sloves vycházíme nejprve z následující struktury (N. Chomsky, 1995:315). (Viz schéma na další straně.)

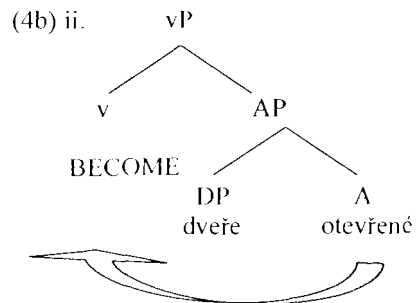
Zatímco diagram (3a) odpovídá syntaktické projekci ergativních sloves dynamických či statických, strom (4a) zahrnuje syntaktickou projekci jak sloves neergativních, tzn. nepřechodných (agentivních, resp. kauzativních), tak potenciálně i sloves přechodných.

Myšlenka, že verbální fráze je projekcí lexikální kategorie (hlavy) a že může být představena ve formě tzv. vP-projekce (vP-shell), koluje v generativní literatuře již delší dobu (srov. R. Larson, 1988; K. Hale & S. J. Keyser, 1993). Nezávisle na nejnovějších představách o podobě frázové struktury (např. N. Chomsky, 2001a,b) bychom chtěli tuto teorii frázové struktury uplatnit na

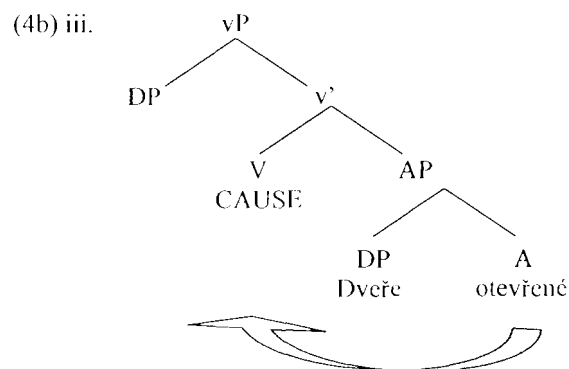

problém syntaktické ergativity a neergativity (viz H. Bennis, 2003, pro neergativní adjektiva a psychologická slovesa), a to už z toho důvodu, že tato teorie nám umožní vysvětlit vzájemný vztah mezi přechodností, nepřechodností, ergativitou a neergativitou v češtině a v jiných jazycích. Struktura (4b) nám umožní – při aplikaci principu striktní binarity – akomodovat jak věty s přímým objektem (tzv. věty přechodné/transitivní a kauzativní), tak věty ergativní a neergativní (nepřechodné):

Dveře se otevřely – Dveře se staly otevřenými

Petr otevřel dveře = Petr způsobil, aby byly dveře otevřené

Chtěli bychom dokázat, že obě třídy sloves – slovesa ergativní a neergativní – existují i v češtině i v jiných slovanských jazycích, ale zároveň bychom chtěli dokázat, že diagnostické prostředky tohoto důkazu se částečně kryjí s dosud uplatněnými syntaktickými testy z němčiny, holandštiny, resp. angličtiny, ale částečně vyžadují specificky českou, resp. slovanskou odpověď.

Podívejme se nejprve na následující příklady v češtině (5-6):

(5a) Petr *rozbil sklenice*
Peter (Subj/NomSg) broke the glasses (DO/AccPl)

(5b) *Piotr zgubil rękawiczki.*
Peter (Subj/NomSg) lost the gloves (DO/AccPl)

(6a) *Petrovi se rozbily sklenice*
Peter (IO/DatSg) Refl broke(Perf) the glasses (Subj/NomPl)

(6b) *Piotrowi (zgubily się) zginęły rękawiczki.*
Peter (IO/DatSg) lost (Perf) the gloves (Subj/NomPl)

2. *Prvním testem*, zda se jedná o ergativní, nebo neergativní sloveso, je tzv. *test reflexivity neboli pronominality*.

Zatímco (5) je přechodné sloveso s přímým objektem (komplementem) v akuzativu, (6) je tzv. reflexivní eV. Jestliže se shodneme na tom, že sloveso *rozbít se* je **ergativní sloveso** (eV) s interním neagentivním hloubkovým argumentem v původní pozici přímého objektu *sklenice* (jak jsme to demonstrovali v diagramu 3), dalo by se předpokládat, že pouze posesivní zájmena v dativu – a ne reflexivní pronomina (tzn. anafory) – jsou přípustná v gramaticky správných konstrukcích. Na druhé straně by se neergativní slovesa měla dávat kombinovat pouze s reflexivními (anaforickými) zájmeny a měla by vyloučit kombinaci s posesivními zájmeny v dativu. Důvod pro tuto distribuci je předpověděn principy A a B teorie vázání (N. Chomsky, 1981; srov. P. Kosta & L. Veselovská, 2002:487): pod e-komandem musí být posesivní zájmena volná ve své nadřazené kategorii, kdežto anafory musí být vázány nejbližším subjektem klauze. Kdybychom předpokládali, že *sklenice* v (7ab) jsou subjektem, měla by věta (7b) být gramatická:

(7a) *Sklenice se mi (=Petrovi) rozbily*
the glasses CL_{REFL} CL_{POSSDAT3PSG} broke (Perf)

(7b) **Sklenice se si sobě (=Petrovi) rozbily*
the glasses CL_{REFL} CL_{REFL DAT3PSG} broke (Perf)

(7c) *Rękawiczki mi (=Piotrowi) się zgubily/zginęły*
the gloves Poss_{Dat} CL_{REFL} lost (Perf.)

(7d) **Rękawiczki sobie (=Piotrowi) się zgubily/zginęły*

S **neergativními slovesy** (uV), jako *pracovat (si)*, *zpívat (si)* aj., získáme opačný výsledek tohoto testu, neboť reflexivní zájmena (anafory), jako je *si*, musí být vázána bezprostřední nejbližší nadřazenou kategorií pod podmínkou přísného řízení – totiž externím argumentem, tj. subjektem (princip A teorie vázání), kdežto zájmena, jako je *mi*, musí zůstat volná ve své nadřazené kategorii (princip B teorie vázání):

(8) *Petr pracuje*
Peter works

(8a) *Petr, si, pracuje*
Peter CL_{REFL DAT3PSG} works
“Peter works (deliberately) for himself”

(8b) **Petr, mu, pracuje*
Peter CL_{POSS DAT3PSG} works

(8c) *Piotr leży/pracuje/stoi/śpiewa*

(8d) *Piotr, sobie, leży/pracuje/stoi/śpiewa*

(8e) **Piotr, mu, leży/pracuje/stoi/śpiewa*

Druhé syntaktické kritérium připomínané W. Abrahamem (2003) je, že přídělné minulé trpné ergativních sloves je gramatizováno jako atribut (přívlastek) hloubkového subjektu:

- (9a) *Svalený ze svahu kámen* *Kámen se svalil ze svahu* (eV)
 rolled from the hill stone the stone Refl rolled from the hill
- (9b) **Spadly ze wzgórza kamień⁴* *Kamień spadł ze wzgórza*
- (10a) *Rozbité sklenice* *Sklenice se rozbitly* (eV)
 broken glasses the glasses Refl broke
- (10b) *Upadły (z nieba) anioł.* *Anioł spadł (*się) z nieba.*
 fallen (from heaven) angel Angel fall from heaven
- (10c) *Zwalone na ziemię rzeczy* *Rzeczy zwały się spadły na ziemię.*
 Things throw Refl to earth
- (11a) **Pracovaný Petr* *Petr pracoval* (uV)
 worked Peter Peter worked
- (11b) *Upracovaný Petr* *Petr se upracoval* (eV)
 Worked to death Peter Peter Refl worked to death
 “tired Peter”
- (12) *zpracowany/⁵* *Piotr się napracował* (eV)⁵
przepracowany Piotr Peter Refl worked to death
 worked to death Peter

Třetí diagnostické kritérium eV je, že ergativní slovesa nemohou derivovat agentivní nominály:

- (13a) *Wiatr se utišil* (eV) → **Utišitel* **Petr se utišil* / *Petr se uklidnil*
 the wind calmed down *Peter calmed down // Peter became calm
- (13b) *Wiatr ucichł* (eV) **Uciszyciel*
 Piotr ucichł (Piotr przycichł/mnył)
 Piotr się uspokoił
 **Wiatr się uciszył* *Piotr się wyciszył* (aktivní, kontrolovaný)

⁴ Vycházíme z toho, že se to shoduje s argumentem, který vyslovila B. Cetnarowska (2000, 2003), že totiž rezultativní adjektivum končící většinou na *-lý/-lý* je odvozeno od výchozího přičestí kmenovou konverzí, přitom bychom měli poukázat na fakt, že odvození přičestí na *-ly* obvykle souvisí s vlastností vyzdvihnout nebo zdůraznit na dějové ose konečný bod předchozího děje, např. *zamieszkały dom*, něm. *ein bewohntes Haus* ← *dom*, w którym można zamieszkać, něm. *ein Haus*, in dem man wohnen kann resp. *das bewohnbar (gemacht worden) ist*. S tímto přičestím konkurují zde naopak formy přičestí minulého trpného na *-n- -t-* tyto formy označují rezultativní vlastnost podmětu, pol. *uśmiechnięta kobieta*, něm. *eine lächelnde* (Adj.) *Frau* ← *uśmiechająca się kobieta*, něm. *eine lächelnde* (Part.) *Frau*. Tento jev není jednotný a je doprovázen idiosynkratickými vlastnostmi (srov. přehled v oddílu 2). Lze zde uvést i to, že sice existují formy typu *padnięty*, něm. *gefallen* (*sem*), které se ale v polštině nedají aplikovat na argumenty, jako je *kámen*. Proto lze poukázat pouze na příklady (10) v rámci idiomatičtějších rčení jako např. (10b), resp. (10c).

⁵ Intuitivně řečeno se vzhledem k tomuto vnitřnímu přechodnému momentu nejedná o „agens“, resp. „kauzátor“ děje, jenž vede od stavu nebo procesu k telickému momentu dosažení cíle, nýbrž pouze o zdůraznění dosažení stavu (srov. Cetnarowska, 2000: odd. 6). Nejde tudíž o to, zda Petr pracoval nebo tancoval, ale o to, co je výsledkem takového děje: X je např. unaven nebo upracován kvůli činnosti, sklenice se rozbitly, někdo dosáhl výsledného bodu v sálu (např. tanče) apod.

- (14a) *Lano se napnulo* (eV) → **napínatel*, *Petr se napnul*
 Petr byl napjatý
 the rope stretched *napíná(če)k* (– nomen instrumenti)
- (14b) *Lina się napięła* *Piotr się napiął => Piotr był spięty.*
 napięczek
- (15a) *Opona se rozhrmula* (eV) → **rozhrnovačka*, **rozhrnovatelka*
 **Petr se rozhrnul*
- (15b) *Zaslona rozdarła się⁶*
- (15c) *Kurtyna rozsunięła się* **Piotr rozsuniął się*

Čtvrté kritérium pro ergativitu je, že eV nemohou být pasivizována:

- (16a) **Omítka byla/je/bude oprýskaná Petrem* *Omítka (*se) prýská*
- (16b) *Mur jest/był/będzie otynkowany przez Piotra / *Piotrem*
 Teraz mur tynkuje się **Mur tynkuje się (sam)*
 Teď se zídka ohazuje **Zídka se ohazuje (sama sebe)*

Toto kritérium je do určité míry problematické, protože nemáme analytické, resp. heuristické prostředky k zjištění, co to je pravá (prototypická) pasivní konstrukce v češtině a per extenzi v jiných slovanských jazycích.⁷ Pakliže se ovšem dá předpokládat, že analytické pasivum by mělo opcionálně vyjadřovat agentivní frázi jako adjunkt, měli bychom vysvětlení pro nemožnost vyjádřit tzv. reflexivní pasivum v slovanských jazycích. Morfologicky reflexivní slovesa jsou buď mediopasiva, nebo ergativa, nebo reflexiva tantum nebo reciproční konstrukce. Zároveň se tím vysvětluje skutečnost, proč ergativní slovesa nemohou být pasivizována. Jelikož ergativní slovesa patří stejně jako neergativní do třídy nepřechodných sloves, nemohou být pasivizována, protože chybí externí argument se sémantickou rolí agentu:

- (17a) **Sklenice se rozbitly inženýry*, **Lano se napnulo Petrem*, **Opona se rozhrmula Miladou*, **Žito bylo dozráto/-no, se dozrálo Petrem*
- (17b) **Dom się stawia przez inżynera*; **Lina napina/napięła się przez Piotra*;
 **Kurtyna rozdarła się przez Piotra*

Na rozdíl od eV se uV mohou pasivizovat, protože externí argument se sémantickou rolí agentu se může realizovat jako arbitrární nulový subjekt v neosobních pasivních konstrukcích:

- (18a) *Tam se pracuje, stavi, hraje, chodí, běhá...*
- (18b) *Tutaj pracuje się, buduje się, graje się, idzie się, biega się...*

⁶ Přičemž pro př. (14) platí, že *lano* dosáhlo stavu „napnutí se“ a Petr se dostal z uvolněného stavu do stavu napjatého: kauzátor „Causer“ (např. důvod nervozity) zůstává nevyjádřen, protože je buď nerelevantní, nebo neznámý (v dané výpovědi).

⁷ Viz L. Veselovská & P. Karlík, *Analytic Passives in Czech*, vyjde v Zeitschrift für Slawistik, 49 (2004), 2-3. Neosobní pasivní konstrukce s tzv. reflexivní formou v polštině vyžadují akuzativ, srov.: *Walca tańczy się przyjemnie // *Walc tańczy się przyjemnie*. Srov. pozn. 12.

Pátým testem pro ergativitu je test tzv. kognátních objektů. Jedná se o to, že pouze neergativní slovesa mohou přiřadit strukturální pád akuzativ kognátním (příbuzným) objektům v konstrukcích s tzv. figurou etymologikou neboli s vnitřním objektem. Odpovídá to Burziově generalizaci, že pouze slovesa s externím argumentem mohou přiřadit internímu argumentu pád akuzativ (srov. 36). Neakuzativní slovesa naopak nelicencují kognátní objekty, srov. (19ab) vs. (19cd):

- (19a) *Petr zazpíval pěknou písničku.*
Piotr zaspiewał piękną piosenkę.
 (19b) *Sportovci běhají dlouhé běhy.*
Sportowcy biegną długie biegi.
 (19c) **Marie upadla nebezpečný pád.*
**Maria upadła niebezpieczny upadek.*
 (19d) **Lod' (se) potopila potopení.*
**Statek zatonił zatonięcie.*

3. Zde končí popisná heuristická část naší přednášky a začíná část, kde uvedená kritéria na ergativnost ne zcela jednoznačně umožňují začlenit slovesa a příslušné konstrukce do eV nebo uV. Je to tím, že v některých případech pouze část uvedených pěti kritérií napomáhá k rozhodnutí pro ergativitu či neergativitu, jiná se zde vymykají jednoznačnému posouzení. Porovnejme následující příklady:⁸

- (20a) *Dítě se rozplakalo* ‘The child started to cry’
 (20b) *Dziecko się rozplakalo* (por. také: *rozdarło*)
 (21a) *Petr se dopálil* ‘Peter became angry’
 (21b) *Piotr się rozzłościł*
 (22a) *Profesor se přeřekl* ‘The professor got it wrong’
 (22b) *Professor się pomylił*
 (23a) *Studentka se začervenala* ‘The student blushed’
 (23b) *Studentka się zaczerwieniła*
 (24a) *Mozart se narodil v Salzburgu* ‘Mozart is born in Salzburg’
 (24b) *Wojtyła urodził się w Wadowicach*
 (25) *Pšenice se urodila* ‘The wheat matured, riped’
 (26a) *Pšenice dojrála* ‘The wheat riped’
 (26b) *Pszenica dojrzała*

⁸ Podobně jako př. (10) - (12) ani následující věty (20) - (26) neuvádějí vlastní příčinu neboli důvod („Causer“) děje, nýbrž odkazují pouze na výsledek děje; proto zde některé práce vycházejí z terminu antikauzativní konstrukce. Podstatné přitom může být i to, že není nutná specifikace prvního stavu nebo procesu, tudíž té události, která nutně způsobuje událost zčervenání, dopálení se, přefeknutí se atd.

Ve zbývající části tohoto oddílu uvedeme některá další možná kritéria diagnózy pro ergativitu v češtině, polštině a ruštině.

Pouze v ruštině a částečně polštině⁹ a méně už v češtině se dá použít v literatuře uvedené **kritérium genitivu negace** (srov. např. S. Harves(ová), v tisku):

Pouze eV mohou realizovat záporný genitiv, jelikož pouze přímý hloubkový objekt může být negován větnou negací či parciálním operátorem negace, a tudíž je mu přiřazen genitiv:

záporný genitiv v ruštině (R):
 pouze eV mohou přiřazovat záporný genitiv:

- i) **ni odnogo studenta ne pelo*
 ii) *ni odnogo otveta ne pribylo*

záporný genitiv v polštině (P):

- i) *nie było ani jednego studenta*
 ii) *nie przysła żadna odpowiedź bzw. nie ma/nie było żadnej odpowiedzi*

záporný genitiv v češtině (Č):

- i) **ne zpívalo tam ani člověka, *nepracovalo tam ani jednoho studenta*
 ii) **neobjevilo se- nebylo tam ani člověka*
 iii) **nevjelo do Prahy ani jednoho auta*
 iv) **neplulo ani dřevíčka po vodě // *neplavalo ani studenta v rybníku*

Distributivní po-fráze v R (pouze eV se mohou kombinovat s distributivními po-frázemi), srov.: **V každoj kvartire smejalos' po malčiku // s každogo dereva npalo po gruše.*

Distributivní po-fráze v P:

- i) *Z każdego drzewa upadła gruszka*
 ii) *Z każdego drzewa upadło po gruszcze*
 iii) **W każdym pokoju śmiało się po jednym chłopcu*
 iv) **W każdym mieszkaniu śmiało się jeden chłopiec*

Distributivní po-fráze v Č:

- i) *Ztratilo se mi po jedné knížce z každého regálu*
 ii) *??Zpívalo po jednom pěvci v každé Brněnské putyce*
 iii) **V každé posluchárně se smálo po dvou profesorech výkladu naší přednášky*
 iv) *Na každé stránce mé přednášky je po jednom překlepu*

⁹ J. Blaszczak(ová) (2003:519) dokonce tvrdí, že „GoN [= Genitive of Negation, P.K.] does not apply to subjects of unaccusative, transitive and unergative verbs.“ Jako příklady uvádí: [(7)] - [(9)] *Studenti *Studentów nie przyszl mi przyszło na wykład. Uczniowie *Uczniów nie odrobili nie odrobilo swoich lekcji. Dziewczynki *Dziewczynek nie śpią* V češtině se toto kritérium dá – podobně jako v polštině – uplatnit pouze v existenčních větách typu *Nebylo tam ani živáčka.*

Rezultativita a neakuzativita: v P a v Č se vyskytují rezultativní adjektiva končící na *-ly/-lý*. Tato adjektiva jsou sémantickými koreláty **neakuzativity**: označují totiž telická události, ve kterých je jediným participantem argument s tematickou rolí Theme/Patient, který podléhá změně stavu nebo pozice. srov.: P *dojrzec - dojrzały - *dojrzano; zbiec - zbiegły - *zbiegnięto; posiwięc - posiwiąły - *posiwiąno; zdiecęc - zdieczyły - *zdieczano*; Č *dozrát - vno je dozralé // *vno je dozrané, *dozráté; utichlý vítr; utonulý člověk; list spadlý ze stromu; prošedivělý profesor; prošlý termín; zdivočelý kanec; zběhlý pes; prošlé datum*.

Neergativní slovesa naproti tomu takovou vlastnost nemají a ani nekončí na koncovku *-ly/-lý*. srov.: P *podskoczyć - *podskoczyły*; Č *vyskočit, zeskočit - *vy-, *zeskočilý // zaskočený lupič, ?je zeskočeno; procházet se - *procházelý // ??je procházeno*.

Předpověď, kterou nám dává derivační morfologie pro kategorii rezultativy adjektivy končícími na koncovky *-ly/-lý*, se potvrzuje i syntaktickou konstrukcí výsledného stavu typu *habeo-factum* s dokonavými slovesy rezultativního neboli výsledného stavu: pouze neakuzativa mohou tvořit tyto konstrukce, zatímco neergativa tuto konstrukci realizovat nemohou:

- (27a) *Auto už mám zaparkované* 'I have the car parked'
 (27b) *Samochód jest już zaparkowany*
 (jen v slezském dialektu: *mam (juž) zaparkowany*)
 (28a) *Maminka už má dopracováno / napracováno*
 (28b) *Ona / *Mama ma to już zrobione*
 'Mummy/She has the work done already'
 (29a) *Dům už mám postaven, lano napnuté a oponu rozhrnutou a sklenice rozbité*
 'I have the house built,'
 (29b) *Dom już jest postawiony/zbudowany*
 (obecná polština: *Dom już mam postawiony, ...*)
 (30) **Už máme vyskočeno, chozeno, procházeno, pracováno*
**Juž mamy (vy-)skoczony, chodzony, spacerowany, pracowany, ...*
 'We have already sprang, gone, walked, worked'

4. Analýza K. Halea & S. J. Keysera (1993) (H&K) a H. Harley(ové) (2002)

Dominimalistická teorie Theta vycházela z předpokladu, že reprezentace argumentů a tematických rolí syntaktických konstrukcí si vystačí s lexikálním záznamem jednotek, které se projektují do syntaktické struktury, většinou reprezentované pomocí X-barové struktury, vycházející z projekčního principu:

- (31) **Projekční princip:** reprezentace argumentové struktury a tematických rolí lexikální hlavy se promítá do syntaktické struktury na všech úrovních syntaktické reprezentace v poměru 1:1.

Záznam každého lexikálního prvku (lexical item) před vstupem do syntaktické struktury mohl tudíž mít asi tuto podobu:

- (32) Dominimalistická teorie Theta: lexikální vstup, připraven pro promítnutí do syntaxe:
 PHON: polibit (kiss)
 SYN: V
 SEM: [Agent, Patient]
 + konceptuální význam „kiss“
- (33) Generativní lexikon: lexikální záznamy jsou derivovány od jiných redundantními pravidly, např. pasivum, které může mít morfologické a sémantické důsledky:
 PHON: poliben (kissed)
 SYN: V (detematizace, absorbce akuzativu)
 SEM: [Patient]

Principy UG, jako Bakerova *UTAH* nebo Tennyho *Aspectual Mapping Hypothesis* nebo *linking rules* Levin(ové) & Rappaport(ové), zdánlivě zajistily, aby patřičný argument skončil na patřičném místě v derivaci syntaktického stromu, respektující regularity tematických rolí a jejich mapování do syntaxe:

Theta-kritérium zajistilo, aby každému argumentu nebylo přiřazeno více nebo méně tematických rolí, než vyžaduje princip plné interpretace.

První problém: Z hlediska Fregova kompozičního principu Theta-kritérium zdaleka není minimalistické; srov. Heim(ová) & Kratzer(ová) (1998), ale i E. Williams (1995, 2003) pro platnost teorie Theta.

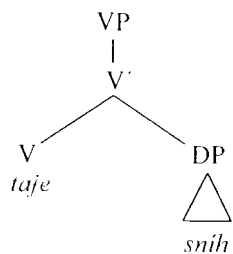
Druhý, základní problém: Nebyla respektována morfologie, která se chová syntakticky.

☛ **Co se musí dodat? Problém intranzitivních (nepřechodných) D-struktur:** Neakuzativní (ergativní) struktury: Jediný argument sloučený jako complement V: (Viz schéma na další straně.)

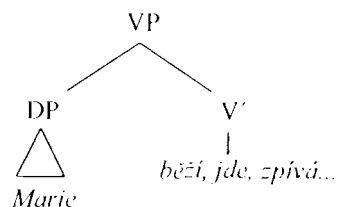
Bez konvence X-bar struktury by tyto dvě konstrukce nebyly rozlišitelné. Do doby H&K byla neakuzativní hypotéza postulována jako stipulace v označení theta-gridu sloves: *běžet* (to run) mělo designovaný podtržený argument s theta-rolí *agens* a slovesa neakuzativní typu *melt* (tát) měla nedesignovanou theta-rolí nepodtrženou.

☛ **Plodná myšlenka:** Korelace mezi neergativními konstrukcemi a tranzitivními konstrukcemi jako inkorporace holé N do V – podobně jako to je v angličtině a baskičtině či v jazyku jemezkém: v angličtině existuje mnoho konstrukcí a sloves, která vznikla tzv. nulovou konverzí z malých vět (small clauses) (popř.

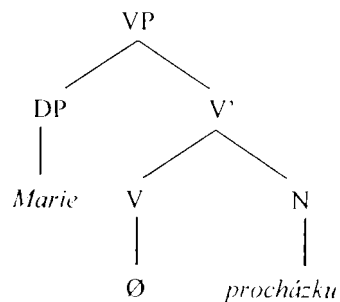
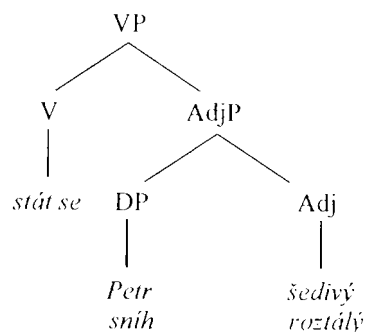
(3a)

(3b) Neergativní konstrukce: Jediný argument, sloučený jako specVP:

adjektivních frází): podle tohoto modelu bychom mohli aplikovat strukturu s externím argumentem vět tranzitivních na strukturu vět nepřechodných neergativních, podobně by se dala aplikovat struktura inchoativních sloves jako derivace z adjektivních frází typu *dozrálý*, *prošedivělý*:

(34a) *Unergatives*(34b) *Unaccusatives*¹⁰

¹⁰ Podle teorie fázi (N. Chomsky, 1999, 2000, 2001a) je „a phase [...] defined as the closest syntactic counterpart to a proposition: either a verb phrase in which all theta roles are assigned or a full clause including tense and force“ (N. Chomsky 2000:106). Fáze mohou tudíž být pouze vP a CP, ale ne TP nebo neakuzativní či pasivní VP. Srov. ale Chomsky (1999, 2001a), kde se rozlišují tzv. silné fáze (strong phases) (CP a vP s kompletní hlavou ϕ -rýsu) a slabé fáze (weak phases), ke kterým Chomsky počítá také neakuzativní konstrukce. Srov. také J. Błaszczak(ová) (2003:517).

● **Problém teorie** spočívá v tom, že není dosud rozhodnuto o tom, kam dát morfologii, afixy a podobné elementy v derivaci struktury, a za druhé, jakou úlohu tyto elementy pro derivaci hrají.

Vycházíme zde z *teorie pozdní inserce* (Late Insertion) těchto elementů na úrovni morfologické formy (v rámci teorie distribuční morfologie A. Marantze, 1984; srov. L. Schürcks(ová), 2003). Zatímco tematická role agentu je určena jako spec-vP lehké funkční verbální fráze, která obsahuje primitivní funktoři, jako je lehké funkční sloveso *become*, *stát se*, *způsobit*, nebo *nechat*, přímé objekty jsou asociovány jako vnitřní subjektové argumenty, které podléhají změně stavu (change of state), změně místa (change of location) a mají kanonickou tematickou sémantiku „theme“, srov. (34a vs. 34b). Tato struktura (34b) je sice konsistentní s naší hypotézou, že totiž ergativní (neakuzativní) slovesa mají vnitřní interní argument v pozici objektu, s tematickou rolí THEMA, a jejich sémantická struktura je asociována se změnou stavu, ale naše teorie jde na úkor morfologie, která ve všech analyzovaných formách ergativních sloves hraje důležitou úlohu. Většinou se zde jedná o telická, terminativní slovesa typu ACCOMPLISHMENT nebo ACHIEVEMENT vendlerovské klasifikace, která jsou odvozena perfektivizujícími prefixy a afixy, resp. reflexivní částicí *SE*.

4.1 Návrh pro *konflaci* (merge) morfologických elementů (*se*, aspektuální funkční kategorie) na úrovni morfosyntaxe a jejich serializace na PF (late insertion):

☺ Hlavní *myšlenky* H&K (2001): *Konflace* (conflate)

Label (štítek) libovolného konstituentu má všechny rysy (features) hlavy (head), včetně některé reprezentace fonologické matrice, kterou H&K nazývají „p-sig“ hlavy.

Konflace („sloučení“)¹¹ se uskutečňuje, když se konstituent α slučuje se sestrou hlavy β , jejichž p-sig je defektní. P-sig elementu α se slučuje do defektního p-sig elementu β .

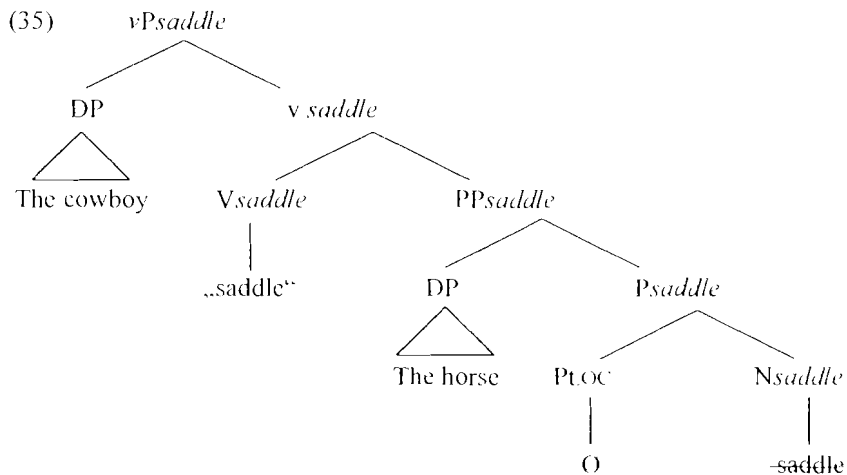
Z důvodů ekonomie se kopírovaná p-sig vyslovuje (*pronounce*) pouze jednou, a sice ve své nejvyšší pozici. srov.: (Viz schéma na další straně.)

Saddle se slučuje s PLOC, jejíž p-sig je defektní. PLOC dostane rysy p-sig slovesa *saddle*.

PLOC se promítá jako hlava konstituentu. Label (nálepka) většího konstituentu, navenek také syntakticky PP, má p-sig „saddle“.

¹¹ Proces *konflace* se shoduje v podstatě s dřívějšími termíny minimalismu *merge* (sloučení), *move* (posun) a *delete* (vymazání), resp. se sjednocující unifikací syntaktickou operací *concatenation a replacement* H. Kitahary (1997).

Derivace věty *the cowboy saddled the horse* (podle Halley(ové), 2002):

PP konstituent označený P se slučuje (merges) se zvlášť asemblovaným DP konstituentem [DP the horse], jehož p-sig není „defektní“, takže žádná operace kopírování se nekoná. PtOC opět projektuje, vzniká celkový konstituent [PP the horse [P* PtOC [saddle]]] a má p-sig na své nálepce.

Celý PP konstituent, označený nálepkou P „saddle“, se slučuje s lehkým v, jehož p-sig je také defektní (hypotéza). P-sig v sestry, *saddle*, je kopírováno na p-sig v.

Projekce v+PP se slučuje s [DP the cowboy]. Opět nenastává kopírování, jelikož p-sig fráze *the cowboy* není defektivní. (srov. Harley(ová) 2002:13)

Navrhujeme, aby se pojem defektního p-sig realizoval jako rys afixu ± *se*, resp. *-no/-to* v tzv. ergativních (neakuzativních neboli antikauzativních) a pasivních konstrukcích. Tento rys afixu může být volně generován v libovolné funkci projekci (v tomto případě v hlavě vP, resp. v AuxP nebo v AspP ve smyslu nové teorie Lavina (2003) a Harley(ové) (2002)). +afix-rys bude trigrovat (vyvolávat) p-sig operace kopírování od své sestry označené společným rysem pomocí MERGE. Pakliže se jedná o pravé afixy v lexikonu, jsou tyto realizovány jako *pozdní vložení* (Late Insertion) na úrovni PF, aby byly realizovány hlavy opatřené +afixálním rysem a derivace konvergovala. V opačném případě hlavy nedostanou správnou PF interpretaci a derivace ztroskotá (crashes). Počet a druh lexikálních záznamů včetně patřičných afixů je záležitostí lexikonu, a proto se také její realizace v různých jazycích liší. Vycházíme z toho, že rys ± *se*, resp. *-no/-to* v tzv. ergativních a pasivních konstrukcích, může být realizován – podobně jako abstraktní pády – abstraktně. Týká se to ergativních sloves a vět typu *Petr utomil*, *Vor plul po Vltavě*, *Vino dozrálo*, *Auto vjelo do garáže*, *Anička zčervenala*, které tento rys realizují

abstraktně – na rozdíl od sloves typu *Sklenice se rozbily*, *Dítě se rozplakalo*, *Anička se začervenala*, *Studentka se rozplakala*, které tento rys realizují jako morfologicky (foneticky) zjevný element *SE*. Je to právě tento element, který je zodpovědný za korektní předpověď podle Burziovy generalizace:

(36) **Burziova generalizace** (1986):

Jestliže má sloveso externí argument, může také přiřazovat pád akuzativ

(37) Pasivní morfologie absorbuje pád. (M. C. Baker & K. Johnson ad., 1989)

Ergativní slovesa nemají akuzativ (proto jim říkáme také neakuzativní) ani externí argument. Na otázku, jakým způsobem dostanou pád přiřazen, ale Burzio nemá patřičnou odpověď. Z hlediska naší analýzy trigruje právě tento rys defektního p-sig realizovaný jako rys afixu ± *se* v hlavě AuxP (resp. vP) kopírování vnitřního argumentu z pozice hloubkového objektu (nebo interního subjektu AP fráze) do pozice specifikátoru AuxP (resp. SpecvP), kde mu je přiřazen pád NOMINATIV přes kongruenci hlavy se specifikátorem silné fáze (Spec-head-Agreement vP).

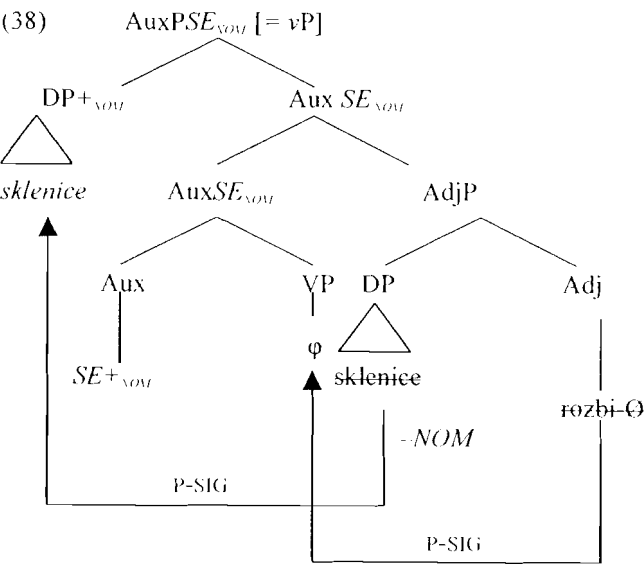
Konflace defektní (nezakončené) fáze AdjP se silnou fází vP (AuxP = vP), jakož i posun defektní DP v pozici báze objektu do pozice specvP je důsledkem chybějící theta role v pozici interního argumentu slabé fáze VP. Pouze pozice SpecAuxP (resp. SpecvP) je patrně vybavena neboli subkategorizována pro theta roli THEMA hlavou v a v důsledku toho může pouze zde (při zachování podmínky viditelnosti/visibility condition) v této pozici silné fáze být zakončen cyklicky proces přiřazení pádu NOMINATIVU. Z hlediska teorie fázi nemůže defektivní kategorie přiřazovat ani theta role, ani pád. Konflace je tudíž vlastně princip posledního východiska (Last Resort Principle) pro zachránění a zachování strukturního principu (structure preserving principle); viz (38).

V struktuře (38) ještě není respektováno slovní pořadí ergativní sloveso - nominální skupina v nominativu typu *rozbily se sklenice*, *roztál sněh*, *umřel soused*. Toto defaultní pořadí ale dostaneme „zadarmo“ obligátním posunem slovesa do pozice hlavy nadřazené fráze, patrně do hlavy TP, kde si sloveso musí ověřit silné rysy času (tense)¹². Jméno ergativních sloves dostává přiřazen pád NOMINATIV až na úrovni AuxP, resp. vP vyšší funkční projekce přes head-specifier-agreement. Poté jsou silné rysy¹³ elidovány, aby byly interpretovatelné na PF (princip plné interpretace). Náš návrh se snad shoduje se zatím navrženými novějšími analýzami modelu pro ergativitu a neakuzativitu

¹² Pokud je F silný rys, musí F být rys nesubstanční (nelexikální) kategorie a F je ověřeno kategoriálními rysy. V T tudíž sloveso neověřuje své vlastní rysy (self enlightenment), ale kategoriální rysy gramatiky - času (altruismus).

¹³ Protože je jméno substanční kategorie, nemůže sama o sobě mít silné rysy. Jedná se zde tudíž opět o rysy kategoriální, patrně o φ-rysy PÁD, NUMERUS a GENUS; srov. H. Kitahara (1997:3-4).

tivitu¹⁴ v jazycích různých typů a zároveň neodporuje duchu minimalistického modelu a zbytečně snad ani neznásilňuje jazyk jako takový.

¹⁴ Vědomě jsme opomenuli konstrukce s akuzativem v tzv. neosobních konstrukcích typu *podáno herbatě* 'podává, servíruje se čaj'. Zde se z našeho hlediska nejedná o konstrukce neakuzativní ani o konstrukce neergativní, jelikož existuje i interní argument v akuzativu i externí argument (arbitrární prázdná kategorie pro). Tato konstrukce existuje i v neosobních větách v severoruských nářečích, v ukrajinštině a jinde. Problémem, který zde vzniká v souvislosti s fokusem a s I-PP, se zabývá J. E. Lavine (1998) a v nejnovější práci E. Williams (2003:53): R: *Uši založilo, zalehlo v uších*.

Příloha

test/kategorie	ergativní slovesa	neergativní slovesa	pasivum	jazyky		
				Č	P	R
pád	nom	nom.	nom. akuz.	✓	✓	✓
θ-role	theme	agens.	theme (agens)	✓	✓	✓
reflexivní zájm	ne	✓		✓	✓	✓
posesivní zájm	✓	ne		✓	✓	✓
defaultní pořádek slov	VS	SV	SV(O)	✓	✓	✓
argument – vnitřní objekt	✓	ne	✓	✓	✓	✓
argument – externí subjekt	ne	✓	✓	✓	✓	✓
příč min trpné je gramatikalizováno jako atribut hloubkového subjektu	✓	ne	✓	✓	✓	✓
agentivní nominals	ne	✓	ne	✓	✓	✓
pasivizace	ne	✓	✓	✓	✓	✓
kognátní (vnitřní) objekty (figura etymologica)	ne	✓	ne	✓	✓	✓
záporný genitiv	✓	ne	✓	(✓)	(✓)	✓
distributivní <i>po-</i> fráze	✓	ne	?	✓	✓	✓
rezultativnost	✓	ne	✓	✓	✓	✓
tvoření <i>-h'</i> adj	✓	ne	?	✓	✓	

Vysvětlivky: ✓ - ano
(✓) - s omezenou platností

LITERATURA

ABRAHAM, W. (1994): Ergativa sind Terminativa. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, 12, s. 157-184.
 ABRAHAM, W. (1995): *Deutsche Syntax im Sprachvergleich. Grundlegung einer typologischen Syntax des Deutschen*. Tübingen: Narr.
 ABRAHAM, W. (1996): The aspect-case typology correlation: perfectivity triggering split ergativity. *Folia Linguistica*, XXX, s. 5-34.
 ABRAHAM, W. (2000): The aspect-case typology correlation: perfectivity triggering split-ergativity. Burzio's generalization explained. In: Reuland,

- E. (ed.): *Arguments and Case: Explaining Burzio's Generalization*. Amsterdam: John Benjamins, s. 131-194.
- ABRAHAM, W. (2003): Ergative diagnostics: temptatio redux. *Linguistik online* 13, 1/03.
- ACKEMA, P. & M. SCHEERLE (1994): The middle construction and the syntax-semantics interface. *Lingua*, 93, s. 59-90.
- BABBY, L. H. (2003a): Dative Subjects and Nominative Objects: Infinitives in Russian. In: Kosta, P. & J. Błaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 499-516.
- BABBY, L. H. (2003b): Affix-Driven Syntax: The Morphosyntactic Derivation of Russian. Princeton University. (Ms.)
- BAKER, M. C. (1988): *Incorporation: A theory of grammatical function changing*. Chicago-London: Univ. of Chicago Press.
- BAKER, M. C. & K. JOHNSON ad. (1989): Passive Arguments Raised. *Linguistic Inquiry*, 20, s. 219-251.
- BENNIS, H. (2003): Unergative Adjectives and Psych Verbs. (Ms.)
- BIALY, A. (1998): Unaccusativity in Polish. In: Kruijff-Korbayová, I. (ed.): *Proceedings of the Third ESSLLI Student Session. Chapter 5*, s. 63-76.
- BOŠKOVIĆ, Ž. (1997): *The Syntax of Nonfinite Complementation: An Economy Approach*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- BOŠKOVIĆ, Ž. (2003): On Left Branch Extraction. In: Kosta, P. & J. Błaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 543-577.
- BŁASZCZAK, J. (2003): Getting Rid of Covert Movement or getting into Trouble? In: Kosta, P. & J. Błaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 517-542.
- BURZIO, L. (1986): *Italian Syntax: A Government-Binding Approach*. Dordrecht: Reidel.
- CETNAROWSKA, B. (2000): Resultative Adjectives in Polish. In: *Acta Linguistica Hungarica*, 47, s. 47-79.
- CETNAROWSKA, B. (2003): *Unaccusativity Mismatches and Unaccusativity Diagnostics from Derivational Morphology*. (= <http://www.cascadilla.com/manym/cetnarowska48-50.pdf>)
- DEN BESTEN, H. (1985): Die Ergativhypothese und ihre Folgen für die Syntax des Deutschen und Niederländischen. In: *Groninger Arbeiten zur Germanistischen Linguistik* (GAGL), 21, s. 61-82.
- DIXON, R. M. W. (1995): *Ergativity*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- FOLLI, R. & H. HARLEY (2002): *Consuming Results in Italian & English: Flavors of little v*. (Ms.)
- FRASEK, J. (2003): Polish pewn-. Mereology, and Syntax. In: Kosta, P. & J. Błaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 831-848.
- FRASEK, J. (v přípravě): *Die kanonische Struktur und ihre semantische Deutung: links- vs. rechtsperiphere Modifikatoren*. Doktorská dis., univ. Potsdam.
- GREWENDORF, G. (1989): *Ergativity in German*. Dordrecht: Foris.
- GRIMSHAW, J. (1991): *Argument Structure*. Cambridge, MA: MIT Press.
- HAIDER, H. (1984): Was zu haben ist und was zu sein hat. *Papiere zur Linguistik*, 30, s. 22-36.
- HALE, K. & S. J. KEYSER (1993): On argument structure and the lexical representation of semantic relations. In: Hale, K. & S. J. Keyser (eds.): *The View from Building 20*. Cambridge, MA: MIT Press, s. 53-109.
- HARLEY, H. (2002): A Minimalist Linking Theory. In: *Maryland Minimalist Mayfest, May 16, 2002*. (Ms.)
- HARVES, S. (2002): Getting Impersonal: Case, Agreement, and distributive *po*-phrases in Russian. In: Browne, W. & J. Kim ad. (eds.): *Formal Approaches to Slavic Linguistics II. The Amherst Meeting*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publ., s. 235-254.
- HARVES, S. (2003): *Unaccusative Syntax in Russian*. Doktorská dis. (= MITOPL #21)
- HARVES, S. (v tisku): *Case, agreement, and unaccusativity in Russian*. Internet. Princeton University.
- HEIM, I. & A. KRATZER (1998): *Semantics in generative grammar*. Malden, MA: Blackwell.
- CHOMSKY, N. (1995): *The Minimalist Program*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- CHOMSKY, N. (1998): *Minimalist Inquiries*. Ms. (vyšlo jako N. Chomsky, 2000).
- CHOMSKY, N. (1999): *Derivation by Phase*. Ms. (vyšlo jako N. Chomsky, 2001a).
- CHOMSKY, N. (2000): Minimalist Inquiries: The Framework. In: Martin, R. & D. Michaels ad. (eds.): *Step by Step*. Cambridge, MA: The MIT Press, s. 89-155.
- CHOMSKY, N. (2001a): Derivation by Phase. In: Kenstowicz, M. (ed.): *Ken Hale. A Life in Language*. Cambridge, MA: The MIT Press, s. 1-52.
- CHOMSKY, N. (2001b): Beyond Explanatory Adequacy. *MIT Occasional Papers in Linguistics*, 20, s. 1-28.
- KARLÍK, P. & M. NEKULA ad. (eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KAYNE, R. (1993): Toward a modular theory of auxiliary selection. *Studia Linguistica*, 47, s. 3-31.

- KEYSER, S. & T. ROEPER (1984): On the middle and ergative constructions in English. *Linguistic Inquiry*, 15, s. 381-416.
- KITAHARA, H. (1997): *Elementary Operations and Optimal Derivations*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- KOSTA, P. (1992): *Leere Kategorien in den nordslavischen Sprachen: Zur Analyse leerer Subjekte und Objekte in der Rektions-Bindungs-Theorie*. Habilitační spis, Universita Frankfurt am Main.
- KOSTA, P. (2001): Negace a větná struktura v češtině. In: Hladká, Z. & P. Karlík (eds.): *Čeština – univerzálie a specifika*, 3. Brno: Masarykova univerzita, s. 117-138.
- KOSTA, P. (2002a): Minimalism and Free Constituent Order (in Russian as Compared to German). In: Kosta, P. & J. Frasek (eds.): *Current Approaches to Formal Slavic Linguistics*. Frankfurt/Main-Berlin: Peter Lang, s. 253-272.
- KOSTA, P. (2002b): Klitika im Slavischen: Sind sie immer optimal? *Zeitschrift für Slawistik*, 47, s. 127-146.
- KOSTA, P. (2003a): Syntaktische und semantische Besonderheiten von Negation und Adverb im Slavischen (unter besonderer Berücksichtigung des Russischen, Tschechischen und Südslavischen). *Zeitschrift für Slawistik*, 48, s. 377-404.
- KOSTA, P. (2003b): Negation and Adverbs in Czech. In: Kosta, P. & J. Blaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 601-616.
- KOSTA, P. & L. VESELOVSKÁ (2002): Teorie vázání. In: Karlík, P. & M. Nekula ad. (eds.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 487.
- LARSON, R. (1988): On the double object construction. *Linguistic Inquiry*, 19, s. 335-391.
- LAVINE, J. E. (1999): Subject Properties and Ergativity in North Russian and Lithuanian. In: Dziwirek, K. & H. Coats ad. (eds.): *Formal Approaches to Slavic Linguistics 7. The Seattle Meeting 1998*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publ., s. 307-328.
- LAVINE, J. E. (v tisku): On a new (affixal) AUX in Polish. Vyjde in: Bański, P. & A. Przepiórkowski (eds.): *Generative Linguistics in Poland*. Warsaw: Polish Academy of Science.
- LEVIN, B. & M. RAPPAPORT-HOVAV (1996): *Unaccusativity: At the Syntax-Lexical Semantics Interface*. Cambridge, MA: MIT Press.
- MARANTZ, A. (1984): *On the Nature of Grammatical Relations*. Cambridge, MA: MIT Press.
- MARANTZ, A. (1997): No Escape from Syntax: don't Try Morphological Analysis in the Privacy of your own Lexicon. In: Dimitriadis, A. & L. Siegel (eds.): *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 4.2., s. 201-225.
- MARKMAN, V. (2003): On the Syntax and Semantics of Reflexive and Impersonal Passive *-sja*-Verbs in Russian: The Role of Aspect. In: Kosta, P. & J. Blaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 633-649.
- KURTES, S. (2003): Genus Verbi in Serbo-Croatian: A Reanalysis of 'se-verbs'. In: Kosta, P. & J. Blaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 617-631.
- MIYAGAVA, S. (1988): Unaccusative Verbs in Japanese. In: Miller, A. & J. Powers (eds.): *Proceedings of the Fourth Eastern States Conference on Linguistics*. Columbia: The Ohio State University.
- MIYAGAVA, S. (1989): Light Verbs and the Ergative Hypothesis. *Linguistic Inquiry*, 20, s. 659-668.
- McCLOSKEY, J. (1993): A crude test for unaccusativity in English. In: Pullum, G. & E. Potsdam (eds.): *Syntax at Santa Cruz 2. Linguistic Research Center*. Santa Cruz: University of California, s. 21-24.
- PEETERS, B. (2002): Review of Reuland (ed.) 2000. *Studies in Language*, 26, s. 3.
- PERLMUTTER, D. M. (1978): Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis. In: Jaeger, J. J. ad. (eds.): *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: University of California, s. 157-189.
- RAPPAPORT-HOVAV, M. & B. LEVIN (2002): Change of State Verbs: Implications for the Theories of Argument Projection. In: *BSL*, 28. (Ms.)
- REINHART, T. (1999): Syntactic Effects of Lexical Operations: Reflexives and Unaccusatives. *OTS Working Papers*. Utrecht Institut of Linguistics.
- REINHART, T. (2000): The Theta System: Syntactic realization of verbal concepts. In: *OTS Working papers*, 00.0/11. (<http://www.let.uu.nl/~tanya.reinhart>)
- REINHART, T. (2003): The Theta System – An Overview. *Theoretical Linguistics*, 28, s. 1-57. (<http://www.let.uu.nl/~tanya.reinhart/personal/>)
- REULAND, E. J. (ed.) (2000) *Arguments and Case. Explaining Burzio's Generalization*. Amsterdam: John Benjamins.
- SIMPSON, J. (1983): Resultatives. In: Levi, L. & M. Rappaport ad. (eds.): *Papers in Lexical-Functional Grammar*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club, s. 143-157.
- SCHOORLEMER, M. (1994): Dative Subjects in Russian. In: Toman, J. (ed.): *Formal Approaches to Slavic Linguistics I. The Ann Arbor Meeting: Functional Categories in Slavic Syntax*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications, s. 129-172.
- SCHÜRCKS, L. (2003): *Binding and Bulgarian*. (= Groningen Dissertations in Linguistics #44).

- TRAVIS, L. (2003): Lexical Items and Zero Morphology. In: Liceras, J. M. ad. (eds.): *Proceedings of the 6th Generative Approaches to Second Language Acquisition Conference (GASLA 2002)*. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, s. 315-330.
- WILLIAMS, E. (1981): Argument Structure and Morphology. *The Linguistic Review*, 1, s. 81-114.
- WILLIAMS, E. (1994): *Thematic Structure in Syntax*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- WILLIAMS, E. (2003): *Representation Theory*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- ZAENEN, A. (1993): Unaccusativity in Dutch: Integrating Syntax and Lexical Semantics. In: Pustejovsky, J. (ed.): *Semantics and the Lexicon*. Dordrecht: Kluwer, s. 129-161.
- ZIMMERMANN, I. (2003): The Categorical Dependence of Structural Cases in Russian. In: Kosta, P. & J. Blaszczak ad. (eds.): *Investigations into Formal Slavic Linguistics. Part II*. Frankfurt/M.-Berlin ad.: Peter Lang, s. 759-779.
- ZUBIZARRETA, M. L. (1998): *Prosody, Focus, and Word Order*. Cambridge, MA: The MIT Press.

UNACCUSATIVITY (ERGATIVITY) IN CZECH, POLISH AND SOME OTHER SLAVIC LANGUAGES AT THE MORPHO-SYNTACTIC INTERFACE

Ergativity, or Unaccusativity, as a potential universal verbal class with idiosyncratic morphosyntactic properties, shows up in many languages of different genetic and typological origin. In Slavic, there have been only few approaches up to now that tried to show which tests and diagnostic criteria can confirm or reject the universal character of these phenomena. The following article tries to resolve the problem by assuming a new syntactic and semantic analysis on ergativity in Slavic including new theories within the Minimalist framework (Chomsky 1995, 1998, 1999, 2000, 2001ab).
Keywords: Unaccusativity, Ergativity, Unergativity; Conflation, Argument Structure; UTAH, Aspectual Mapping Hypothesis, Visibility Condition, Case Assignment, Theta-Theory, Burzio's Generalization, Morphosyntax, Distributed Morphology, Late Insertion, Representation Theory.